

The analysis of lingvodidactic and psychological literature, studying the scientific thoughts of K. Barnin, V. Suhomlynskiy, I. Homyak, L. Shcherba gives us the possibility to determine the reasons of spelling literacy dealing with the method of studying the individual peculiarities of pupils in the primary school.

To our mind, the solution of pupil's literacy is activated only than when the problems of social character can be resolved the only language regime will be acted at school, nowadays it is in the past and when spelling rules will be mastered logically by means of distinctive and determined system of exercises and tasks.

Key words: *spelling, spelling abilities and skills, perfect and relative literacy, spelling mistakes.*

УДК 811.111'06'373

Войтюк С. М.,
кандидат філологічних наук,
професоркафедри іноземних мов та технічного перекладу
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
E-mail: svitlo2007@ukr.net

КОМІЧНЕ ТА ЙОГО АКТУАЛІЗАЦІЯ В «ІСТОРІЇ ТОМА ДЖОНСА, ЗНАЙДИ» ГЕНРІ ФІЛДІНГА

У статті розглядаються засоби актуалізації категорії комічного у контексті розвитку англійського просвітницького роману та творчості Генрі Філдінга.

Ключові слова: *комічна епопея у прозі, іронія, текст, комунікативно-прагматична інтенція.*

*... but the romance of Tom Jones – that
exquisite picture of humour and manners –
will outlive the palace of the Escorial
and the imperial eagle of Austria
Edward Gibbon*

Становлення художньої прози в епоху Просвітництва в Англії відбувалось одночасно з укладанням норм англійської літературної мови. Багатогранна щодо жанрових різновидів творчість Генрі Філдінга повною мірою віддзеркалює живі тенденції цього процесу, що зумовлює **актуальність** обраної теми. Особливої уваги у зв'язку з цим заслуговує один із найвизначніших зразків – роман «Том Джонс» (*The History of Tom Jones, a Foundling, 1749*).

У передмові до збірника літературознавчих досліджень, присвячених інтерпретації роману Г. Філдінга «Том Джонс», автор і видавець М. К. Баттестін називає цей твір «останнім і найдовершенішим досягненням Англії епохи Августа» [20]. Термін «епоха Августа» (*Augustan Age*) був запозичений англійцями у стародавніх римлян часів правління імператора Августа і творчості Віргілія, Горация та Овідія для визначення періоду найбільшого розквіту англійської національної прози [30, с. 23]. Межі цієї періодизації зазвичай датовані 1680–1750-ми роками, але дослідник А. Р. Хамфріз розширює ці рамки до 1660–1780 років, мотивуючи свій висновок тим, що саме у цей період в англійській літературі панує однакова тенденція «бачення світу» [26, с. 15].

Генрі Філдінг визначав жанр «Історії Тома Джонса, знайди» як комічну епопею у прозі («*comic epic in prose*» [23]). Основні ознаки, разом із визначенням цього жанру, були викладені ним у передмові до роману «Джозеф Ендрюс» (*The History of the Adventures of Joseph Andrews and His Friend, Mr. Abraham Adams, 1742*): «*a comic romance is a comic epic-poem in prose; differing from comedy, as the serious epic from tragedy*», «*In the diction I think, burlesque itself may be sometimes admitted*» [23]), а згодом доповнені і розвинуті у вступних розділах до «Тома Джонса» («*prosaic-comi-epic writing*» [24, с. 199]). Розглядаючи комічну епопею як різновид англійського реалістичного роману у період його становлення, літературознавці користуються терміном «роман» [1; 18; 20; 21; 26; 27; 34; 35] і, наслідуючи видавців, скорочують автентичні версії назв романів лише до імен їх головних героїв так, як це зроблено на обгорткових сторінках видань, опублікованих після смерті (за життя заголовки залишали у повній авторській редакції) письменника [22; 23; 24].

Генрі Філдінг не випадково називав свої романи «комічними епопеями». Сміх як ефективний засіб боротьби з марнославством посідає важливе місце в естетичній системі поглядів просвітників.

Філдінг стає творцем нового жанру і, як наслідок, нового стилю англійської художньої прози. Звертаючись до комічного роману, котрий, згідно з визначенням багатьох його сучасників, розглядався як «низький» жанр літератури [35], він робить свої твори зрозумілими для широкої читацької аудиторії.

Романну форму епохи Відродження Філдінг-реаліст перетворює у якісно новий жанр і небезпідставно називає себе творцем нової галузі з літературної майстерності («... *For as I am, in reality, the founder of a new province of writing, so I am at liberty to make what laws I please therein*» [24, с. 88]). На думку одного з корифеїв світового літературознавства М. М. Бахтіна, основоположні праці якого перекладені англійською мовою, жанрова своєрідність «Тома Джонса» полягає у тому, що у цьому творі актуалізовані найкращі риси декількох романних різновидів, а саме: 1) роману подорожей (*роман странствований*), 2) роману випробувань (*роман испытаний*), 3) біографічного роману (*биографический роман*) і 4) роману виховання (*роман воспитания*) [1, с. 188]. А згідно з теорією М. Г. Соколянського, «Історія Тома Джонса, знайди» є водночас романом «битої дороги» (*большой дороги*) і сімейно-біографічним романом виховання [18]. Натомість, психолінгвістична типологія художніх текстів за В. П. Беляніним говорить про наявність певної текстової домінанти, оскільки у кожному творі художньої літератури присутній один чи більше типів свідомості, котрі визначають задум, а мовленнєва реалізація останнього визначається не загальномовними законами, а загальним змістом тексту. Іншими словами, первинність задуму визначає структуру тексту та вербальну реалізацію цього задуму [2, с. 47]. Тексти, котрі містять у собі опис як мінімум двох типів авторської свідомості, багатьох станів і типів поведінки людей, В. П. Белянін називає «змішаними». На нашу думку, «Історія Тома Джонса» є яскравим прикладом змішаного типу тексту, у якому легко простежуються «світлі активні» і «веселі» [2] контексти, що є свідченням багатства авторського задуму та цільового налаштування на широке коло читачів.

Відтворюючи гуманістичний характер політичних та філософських поглядів просвітників, Філдінг у 1-му розділі I книги «Тома Джонса» проголошує, що має намір писати про «людську природу» («*The provision then which we have here made is no other than HUMAN NATURE*» [24, с. 51–52]). Свідченням цього є і епіграф до роману: «Бачив звичаї різних людей» (*Mores hominum multorum vidi*). Уся система образно-художніх засобів у аналізованому тексті підпорядкована цій комунікативно-прагматичній [7; 8; 9; 10; 11] авторській інтенції.

Говорячи про специфіку «романного слова», М. М. Бахтін пише про розташування мови прозаїка за ступенями більшого чи меншого ступеня близькості до автора та його кінцевої мети [1, с. 111]. Дослідник зауважує, що одні моменти мови висловлюють смислові інтенції автора прямо, інші – ці інтенції заломлюють («*преломляют*»), а відбувається це тоді, коли слова акцентуються автором гумористично, іронічно або пародійно. На думку М. М. Бахтіна, така переакцентуація лексики особливо притаманна англійському гумористичному романові [1, с. 112], засновником якого вважається Генрі Філдінг.

М. Прайс зауважує з цього приводу про те, що ясність задекларованої Філдінгом манери літературного письма сприяє протиставленню прямого значення слів їхньому прихованому підтекстові [31]. А І. Уотт у своєму дослідженні стверджує, що іронія у XVIII столітті в Англії не лише створила передумови, а й стимулювала розвиток такого різновиду прози, котрий акцентовано наголошував на подвійності значення слів [32, с. 104; 34, с. 24–28].

Однак, на думку Г. Хетфілда, котрий аналізує наведені вище тлумачення у своїй монографії, ці літературознавці не згадують про те, що іронія для тогочасних письменників була не лише джерелом формування нового стилю, а подекуди і критикою останнього – або, точніше, критикою мовної недовершеності, яка була актуалізована за допомогою цього стилю [25, с. 153].

Внаслідок того, що «різне словесне оточення» надає різnorідного стильового відтінку для забарвлення однакових слів, виникають так звані «семантичні обертони», а саме – «ті смислові елементи, котрі утворюються із взаємодіючої сукупності слів» [13, с. 35–36]. Семантичні обертони, котрі виникають у тексті «Тома Джонса» на контрасті «високого» і «низького», на зіткненні

патетичного і смішного визначають сферу комічного у творах Генрі Філдінга. Сміх письменника витриманий у межах, визначених для нього естетикою і мораллю XVIII століття, згідно з якою висміюванню підлягало марнославство, а вихваляння – добродійність. Збільшення маргінального контрасту між цими двома полюсами порівняння робить очевиднішим комічний ефект у філдінгових епопеях.

Комічне, що вивчається естетикою, літературознавством, логікою і психологією, є категорією складною і багатоплановою. Ми поділяємо думку тих учених, котрі вважають, що дослідження лінгвостилістичної маніфестації цього явища має базуватися на виявленні онтологічної сутності комічного, його естетико-аксіологічної природи і комунікативно-прагматичного спрямування [15].

Відповідно до енциклопедично зафіксованого тлумачення, ми розуміємо комічне як «суспільно значуще життєве протиріччя (цілі – засобам, форми – змістові, дії – обставинам, сутності – її проявам), котре у мистецтві є об'єктом особливої емоційно насиченої критики – висміювання» [16, с. 145].

Комічне має соціальну сутність і пов'язане зі сферою діяльності людини. Воно породжується у дійсності суспільними протиріччями, а останні, якщо хоч скільки-небудь суттєві, не можуть не містити у собі елементів комічного. У суспільних протиріччях завжди є два протилежні сторони, одна з яких неодмінно негативна. Саме ця сторона і містить об'єктивну основу для особливої емоційної форми критики – висміювання (*mockery* [29, с. 985]). Для того, аби піддати об'єкт висміюванню, необхідно володіти особливим естетичним почуттям – почуттям гумору, активною творчою формою якого вважається дотепність [16, с. 146].

Літературознавці оперують такими поняттями, як «відтінки сміху» і «ступінь сміху» [3, с. 120], і визначають через їхнє тлумачення ту чи іншу форму (тип) комічного. Проте питання про кількість форм комічного, їх статус та ієрархію досі не є остаточно вирішеним. Дослідники виокремлюють від двох основних форм (гумор і сатира) до семи (гумор, сатира, жарт, насмішка, іронія, гротеск, сарказм), при цьому між цими різномірними формами подекуди не роблять ієрархічних відмінностей. У деяких концепціях, поряд з гумором і сатирою, у ролі основної форми виділяють іронію. У цьому дослідженні ми притримуємось точки зору тих теоретиків, котрі розглядають гумор і сатиру в ролі основних рівноправних форм комічного, а за іронією залишають статус одного із прийомів комічного, що використовується і гумором, і сатирою [3; 15]. Це надає нам право розрізняти сатиричну і гумористичну іронію як самостійні прийоми, що здатні актуалізувати комічний ефект. Сатирична іронія, висміюючи явище, заперечує його сутність, а гумористична – жартома піддає критиці окремі його сторони [3, с. 152–153]. Проте в основі як сатиричної, так і гумористичної іронії лежить загальне емоційно-критичне ставлення до дійсності, котре і складає специфічну сутність цих двох різновидів реалізації категоріальних характеристик комічного.

Комічне як естетична категорія відбиває у свідомості людини комічне у суспільному житті, що існує як об'єктивно-реальне явище. У Генрі Філдінга категорія комічного скерована не на окремих представників соціальних низів, а розповсюджується на усіх персонажів його прози («*we do not pretend to introduce any infallible characters into this history*» [24]), котрим, без винятку, притаманні ті чи інші вади.

Проголосивши провідною темою «Історії Тома Джонса, знайди» розмаїття людської природи («... *Human Nature, tho' here collected under one general name, is such prodigious variety*» [24, с. 52]), Філдінг і у комічному притримується природного способу її імітації, визначаючи для себе манірне удавання єдиним джерелом воістину смішного («*The only source of the true Ridiculous (as it appears to me) is affectation*» і «*From the discovery of this affectation arises the Ridiculous*» [23]). Бідність і потворність не можуть бути предметом висміювання, оскільки остання викликає відразу, а перша – співчуття. І Генрі Філдінг свідомо виключає з кола комічних об'єктів такі явища, які слугують предметом сатири. Комізм філдінгових романів заснований на актуалізації несумісності внутрішнього світу персонажів з удаванням (*pretence*).

Аналізуючи лексико-виразні засоби реалізації комічного у романі «Том Джонс», ми виходимо з положення про те, що смисловий потенціал висловлювання, котре створює комічний ефект,

формується в особливих контекстуальних умовах, а саме – у результаті певного співвідношення смислу висловлювання і контексту [12]. Комічне як лінгвістична категорія розглядається нами як текстова реалізація модально-оцінного налаштування письменника, як результат комунікативного наміру зорієнтувати мовленнєві засоби на актуалізацію специфічного критичного ставлення суб'єкта до дійсності.

Актуалізація комічного ефекту може відбуватись на різних лінгвостилістичних рівнях тексту: фонографічному, морфологічному, лексичному, синтаксичному, композиційному, екстралінгвальному. У подальшому нашому дослідженні ми задіяли такі робочі терміни, як мікроконтекст слова, макроконтекст фрагмента тексту і мегаконтекст літературного твору в цілому. Ми беремо до уваги частину мови як найбільш прагматично релевантну одиницю інформативності тексту [9, с. 162] та застосовуємо принцип асоціативності лексичних значень, що надає можливість аналізувати не лише синонімічні, а й ідентичні чи наближені за значеннями слова. В «Історії Тома Джонса, знайди» провідна роль в актуалізації комічного ефекту належить лексико-морфологічному та семантико-асоціативному рівням тексту. Ця обставина значною мірою пояснюється процесами мовного розвитку, що мали місце в Англії у XVIII столітті.

Список використаної літератури

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 445 с.
2. Белянин В. П. Психолінгвістическіе аспекты художественного текста / В. П. Белянин. – М. : МГУ, 1988. – 385 с.
3. Боров Ю. О комическом / Ю. Боров. – М. : Искусство, 1957. – 273 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.
5. Виноградов В. В. О теории художественной речи / В. В. Виноградов. – М. : Высшая школа, 1971. – 240 с.
6. Винокур Г. О. Избранные работы по русскому языку / Г. О. Винокур. – М., 1959. – 445 с.
7. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М., 1981. – 144 с.
8. Дейк Т. ван. Вопросы прагматики текста / Т. ванн Дейк // Новое в зарубежной лингвистике. Лингвистика текста. – М., 1978. – С. 259–336.
9. Дридзе Т. М. Язык и социальная психология / Т. М. Дридзе. – М., 1980. – 228 с.
10. Кодухов В. И. Языковые единицы и контекст / В. И. Кодухов. – Л., 1973. – 215 с.
11. Колшанский Г. В. Контекстная семантика / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1980. – 154 с.
12. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – М. : Просвещение, 1988. – 95 с.
13. Ларин Б. А. Эстетика слова и язык писателя / Б. А. Ларин. – Л. : Художественная литература, 1974. – 288 с.
14. Літературознавчий словник-довідник/за ред. Р. Громяка, Ю. Коваліва, В. Теремка. – К. : Академія, 2006. – 752 с.
15. Попова Г. Ф. Модальная оценка как смысловой компонент текста комической направленности (на материале французской художественной прозы): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.05 – роман. языки / Г. Ф. Попова – М., 1985. – 23 с.
16. Словарь литературоведческих терминов / Л. И. Тимофеев, С. В. Тураев. – М. : Просвещение, 1974. – 509 с.
17. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – К. : Головна редакція «Українська радянська енциклопедія», 1974. – 776 с.
18. Соколянський М. Г. Западноевропейский роман эпохи Просвещения / М. Г. Соколянський. – К., Одесса: Вища школа, 1983. – 140 с.
19. Чичерин А. В. Возникновение романа-эпопеи / А. В. Чичерин. – М., 1975. – 379 с.
20. Battestin M. C. Twentieth Century Interpretations of Tom Jones / M. C. Battestin. – N.J., 1968.
21. Cross W. L. The Development of the English Novel / W. L. Cross. – N.Y.; L., 1915.
22. Fielding H. Jonathan Wild / H. Fielding. – Everyman's Library, 1962.
23. Fielding H. Joseph Andrews / H. Fielding. – Everyman's Library, 1964.
24. Fielding H. Tom Jones / H. Fielding. – Penguin English Library, 1983.
25. Hatfield G. W. Henry Fielding and the Language of Irony / G. W. Hatfield. – Chicago, 1968.
26. Humphreys A. R. The Social Setting in Tom Jones / A. R. Humphreys // The Pelican Guide to English Literature: from Dryden to Johnson. – Penguin Books, 1976. – Vol. 4.
27. Hutchens E. N. Irony in «Tom Jones» / E. N. Hutchens. – Univ. of Alabama Press, 1965.
28. Knox N. The Word Irony and Its Context: 1500-1775 / N. Knox. – North Carolina, 1961.
29. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. – Oxford Univ. Press, 2010.
30. Oxford Guide to British and American Culture. – Oxford Univ. Press, 2005.
31. Price M. The Restoration and the Eighteenth Century / M. Price. – N. Y., 1973.
32. Saintsbury G. The English Novel / G. Saintsbury. – L., 1913.
33. Thornbury E. M. Henry Fielding's Theory of the Comic Prose Epic / E. M. Thornbury. – Madison, 1931.

34. Watt I. The Rise of the Novel. Studies in Defoe, Richardson and Fielding / I. Watt. – Univ. of California, 1959.
35. Wright A. Mask and Feast: Henry Fielding / A. Wright. – L., 1965.

Войтюк С. Н. Комическое и его актуализация в «Истории Тома Джонса, найденыша».

Аннотация

В статье рассматриваются средства актуализации категории комического в контексте развития английского просветительского романа и творчества Генри Филдинга.

Ключевые слова: комическая эпопея в прозе, ирония, текст, коммуникативно-прагматическая интенция.

Voitiuk S. M. The Comic and its Foregrounding in Henry Fielding's «The History of Tom Jones, a Foundling».

Summary

The article undertakes an attempt at foregrounding the category of comic in the context of the development of the English novel of the Enlightenment and the writings of Henry Fielding.

Key words: comic epic in prose, irony, text, communicative pragmatic intention.

УДК 659.441:342

Волощук І. П.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та практики англійської мови
Національного технічного університету України «КПІ»
E-mail: irina_yoloshuk@ukr.net
Червонюк Р.,
магістр факультету лінгвістики НТТУ «КПІ»

**ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ
У ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОМОВАХ Д. ТРАМПА ТА Г. КЛІНТОН**

В статті зосереджено увагу на комунікативних стратегіях у передвиборчих промовах кандидатів на президентство США. Особливу увагу приділяється стратегії самопрезентації, оскільки вона є ключовою у передвиборчих перегонах. Досліджено основні тактики самопрезентації та лінгвальні засоби їх реалізації. Зокрема, аналізується гендерно-маркована лексика, яка формує гендерну ідентичність промовця.

Ключові слова: стратегія самопрезентації, гендерна ідентичність, передвиборчі перегони, лінгвальні засоби.

Постановка наукової проблеми. Топікально марковані тексти політичних промов стали об'єктами лінгвістичних досліджень, зокрема комунікативної лінгвістики. Вивченням таких проблем займалися як закордонні, так і вітчизняні лінгвісти, зокрема В. Базилев, В. Бебик, П. Бірд, Є. Блажнов, Д. Видрін, С. Виноградова, Т. Вітлінська, І. Воєводкін, С. Голдмен, Т. Грінберг та інші. В період передвиборчих компаній особлива увага електорату зосереджена на політичній комунікації кандидатів, їхніх програмах, комунікативних стратегіях і тактиках. З лінгвістичної точки зору виникає **актуальність дослідження** вибору та імплементації ефективних вербальних засобів, які не лише інформують, а й впливають на електорат, реалізуючи функцію впливу та самореклами. Вдалий вибір мовних засобів, які реалізують комунікативну стратегію само презентації, дозволяє кандидату як привернути увагу виборців, так і позиціонувати себе, оцінюючи факти і події, які відбуваються натеper, та створити ставлення до дійсності, яке буде співзвучним з настроями виборців.

Мета статті – виявити лінгвістичні засоби стратегії самопрезентації у передвиборчих промовах Д. Трампа та Г. Клінтон. **Завдання** – описати гендерні особливості реалізації стратегій самопрезентації головних кандидатів на президентство США, проаналізувати й упорядкувати основні лінгвістичні засоби їх реалізації.

Матеріалом дослідження слугувала вибірка промов Дональда Трампа за 16.06.2015 р. та промова Гіллари Клінтон за 13.06.2015 р.